

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון קפ"ז, תשפ"ב

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

תשלום לעובדת שלא עשתה פרוזבול

כדין ואם מדובר בחוב שנשמט, יצטרך לחשב את צעדיו.

עיקרי הנושא בהלכה

א. האם יש שמיטת כספים בחוב שאינו מלווה

במקרה שלפנינו אין מדובר בחוב רגיל, אלא בשכר פועל שעל המעביד לשלם, ולכן נבחר בראשית דברינו אלו חובות שנשמטים בשמיטת כספים.

במשנה (שביעית פרק י משנה א) נאמר כי שביעית משמטת את המלווה, בין מלווה בשטר ובין מלווה בעל פה. אבל הקפת החנות אינה משמטת, ואם עשאה מלווה הרי זה משמט. ולדעת רבי יהודה בכל פעם כשלקח בהקפה פעם שנייה, נעשית הפעם הראשונה כהלואה. עוד נתבאר במשנה ששכר שכיר אינו משמט, ואם עשאו מלווה הרי זה משמט. ולדעת רבי יוסי הדבר תלוי אם שכרו למלאכה האסורה בשביעית וכגון חרישה או זריעה, הרי משנכנסה שביעית בהכרח מסתיימת השכירות שביניהם ומגיע חיוב התשלום בשביעית, שאז שביעית משמטת, ובין מלאכה המותרת שנמשכת גם לתוך השביעית, וחיוב התשלום חל רק לאחר השביעית, שאז אינה משמטת.

נמצא שנחלקו תנאים אם שכר שכיר שחל חיובו בשנת השביעית, נשמט בשמיטת כספים או לא.

הבית יוסף (חושן משפט סימן סז ס"ק יט) האריך לבאר מדברי הראשונים שמצוות שמיטת כספים לא נאמרה דווקא בחיוב של הלואה, אלא בכל חיוב ממוני הקיים בין אדם לחברו. והסיבה שמצאנו לגבי חובות מסוימים שאינם נשמטים היא או בגלל שלא מדובר בחוב אלא בפיקדון, או בגלל שמדובר בחוב של מכירה שהדרך למכור בהקפה זמן רב, ורק אחרי קניות רבות מגיע חיוב

שמואל מרדכי הרגיש מאד לא נעים, הסיבה שלא שילם לגב' ברנשטיין על עבודתה המסורה בחנותו במהלך כל שנת ה'תשע"ה לא נבעה מטענות שהיו לו על העבודה. נהפוך הוא, הוא חש שהוא חייב לה את כל קיום העסק בתקופה זו של אי ודאות עסקית אצלו, שהייתה משולבת עם תקופת מצוקה רפואית במשפחתו, ובלעדי מסירתה הכל היה קורס בוודאות גמורה.

אבל את הנעשה אין להשיב, תזרים המזומנים הרעוע שלו והתחייבויות לבנקים ולספקים גרמו לו לדחות את תשלום המשכורות שוב ושוב, והנה הגיע חג החנוכה של שנת ה'תשע"ו, וסוף סוף יכול הוא לשלם לה את כל המשכורות שהתעכבו.

הוא זכר ששנת ה'תשע"ה הייתה שנת שמיטה, וכשעלה על דעתו בשעות הבוקר המוקדמות שאולי הענינים 'הסתבכו' עם שמיטת כספים, בירר את הנושא אצל חבריו לספסל בבית הכנסת לאחר 'הנץ', ויענו כולם יחדיו ויאמרו: מסתמא עשו העובדת ובעלה פרוזבול כמו כל יהודי, מנע ראגה מלבך.

אבל כשהגיע בצהריים לחנות, כבר לא הכל היה ברור כל כך. הוא שאל 'ליתר ביטחון' את גב' ברנשטיין אם עשתה פרוזבול, היא לא עשתה ואמרה שאם זה משהו שכולם עושים, מן הסתם גם בעלה עשה. היא השיגה אותו אחרי כמה נסיונות אבל אז הופתעה: 'אף אחד לא חייב לי כלום, לא עשיתי פרוזבול'. מתברר שמישהו הציע לו בבית הכנסת, ערב ראש השנה אחרי הפרת נדרים, שטר של פרוזבול למילוי מהיר, אבל הוא לא ראה לנכון להשתתף והיה ברור לו לגמרי שאין חובות שעליו לגבות. על המשכורת של אשתו הוא לא חשב במונחים של 'חוב'. האם היא באמת מוגדרת כחוב? צריך לברר.

אחר הצהריים, ניגשו בעלה של גב' ברנשטיין והמעסיק ר' שמואל מרדכי לבית ההוראה לברר את הנושא. ר' שמואל מרדכי הרגיש שוב ושוב שהוא מעוניין לשלם לה את שכרה ואולי גם להוסיף בונוס, לדידו די בבית הוראה של 'יורה דעה', הנושא שמעסיק אותו אינו ממוני כל עיקר, אלא קיום מצוות השמיטה

התשלום, וכיון שכלל לא בא זמן התשלום בתוך השמיטה לא נשמט בסופה.

אמנם, בגמרא (גיטין יח.) דנו לגבי שמיטת כספים בכתובת אשה ונחלקו תנאים מאיזה שלב נחשבת הכתובה כחוב העומד לפירעון ששביעית משמטתו. ומתוך דברי התוספות (שם ד"ה מאימתי) והרמב"ן בכתובות (נה. סוף ד"ה ושביעית) בביאור דברי הגמרא עולה כי כל דבר שאינו מלוה ממש אינו משמט, ואין הדבר תלוי בזמן הפירעון אלא בהגדרת מהות ואופן ההתחייבות ורק מה שעומד בצורה של הלוואה נשמט בשביעית. על פי דבריהם נקט הב"ח (סימן סז סעיף יט) דלא כהבית יוסף וכתב שהדבר אינו תלוי בתאריך הפירעון אלא באופי החוב ורק כחוב של מלווה יש שמיטת כספים. והביא שכן היא דעת הר"ן במסכת כתובות (כב. מדה"ר ד"ה ולשביעית).

להלכה נפסק (סימן סז סעיף יד) שהקפת החנות אינה משמטת אלא אם כן זקפה עליו במלווה. והסמ"ע (ס"ק כו) מסביר על פי הבית יוסף שדווקא הקפת החנות שהדרך הוא להקיף ולגבות לאחר שנה ושנתיים, הרי זה כחוב שחל לאחר השביעית ולכן אין חלה עליו שמיטת כספים, וכך הדרך של שכיר לאפשר לשוכרו להחזיק בשכרו שנה או שנתיים ואינו נוגש בו בתקופה זו לתת לו את השכר, ולכן זה כפקדון או הלוואה עד לאחר השביעית. אבל בדברים שלא נהוג להמתין, וכגון אם מכר דבר לחברו והקונה לא שילם מיד, הופך התשלום לחוב שזמן פרעונו מיידי, ולכן אם היה זה בתוך השביעית, תחול שמיטת כספים על חוב זה. וכן נפסק בשולחן ערוך הרב (הלכות הלוואה סעיף לט).

בתומים (סימן סז ס"ק טו) נקט כהתוספות שחוב של שכר שכיר אינו נחשב כחוב וזו הסיבה שאינו משמט, והסכים עמו בנתיבות המשפט (סימן צו סק"א) עד כדי כך שצידד לומר שגם לא יהיה בו הלאו של 'לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו' ורק משום חומר האיסור לא הורה כן הלכה למעשה. וגם בשער המשפט (סימן סז ס"ק ו) כתב כי כדעת התוספות כן דעת עוד ראשונים רבים, ולכן כך עיקר לדינא.

נמצא שנחלקו רבותינו הפוסקים בדבר זה, שלדעת התוספות וסיעתם וכן נטו התומים והנתיבות, שכר שכיר אינו נחשב כחוב וזו הסיבה שאינה משמט. ואילו לדעת הבית יוסף וסיעתו וכן נקט הסמ"ע שכר שכיר גם הוא הופך לחוב, אלא שהרגילות לגביו לדחותו בשנה ושנתיים ולכן השביעית אינה משמטתו.

ולכאורה תצא מחלוקת מעשית בין שיטות אלו לגבי שכר שכיר בזמננו. שמאחר שבזמננו הרגילות היא שמשכורות משולמות מיד, ועל כל פנים במקומות עבודה שכך הוא המנהג הרווח בהם, אם כן לשיטת התוספות שסוג זה של חוב אין בו כלל שמיטת כספים, לא תשמט שביעית את שכר השכיר גם בזמננו. אבל לשיטת הבית יוסף שבאופן עקרוני שייכת שמיטת כספים גם לגבי שכר שכיר, אם כן כיון שמקובל לגבות את השכר מיד, נמצא שחוב תשלום השכר חל כבר בשביעית ואין כל סיבה שהשביעית לא תשמטנו.

ב. שכר שכיר בזמננו נידון תמיד כנזקף במלווה

ואולם יש לרדוף ולומר שלא תהיה נפקא מינה מעשית בין השיטות, וזאת משום שגם לפי הסוכרים שאין שמיטת כספים בחובות שאינם הלוואה, בכל זאת שכר שכיר בזמננו נידון תמיד כמי שכבר נזקף במלווה.

שכן מצינו ברמ"א (סימן סז סעיף יד) שנתנו הראשונים שתי הגדרות למציאות זו של 'זקפה עליו במלווה' שלגביה נתבאר

בשולחן ערוך (שם) ששביעית משמטת. לדעת הרא"ש (גיטין פרק ד סימן יז) כאשר יש הפרש בין זמן החיוב לזמן הפירעון, שקבע זמן לפרעו עד זמן פלוני, הרי זו זקיפה במלווה. ולדעת המרדכי (שבועות פרק כל הנשבעין סימן תש"פ) זקיפה במלווה היא כשכותב את חשבון כל חובותיו עבור עבודות שביצע עבורו פלוני בזקיפה אחת בפנקסו.

מאחר שבזמננו יום תשלום המשכורת אינו נקבע לפי סיום עבודה מסוימת, אלא שקבעו מראש שביום זה מדי חודש יבצעו סיכום של כל מה שחייב לשכיר וישלם לו, ורוחים את כל התשלומים ליום זה. נראה שיוודי הכל ששעת סגירת החשבון והפקת תלוש המשכורת היא כזקיפת מלווה ולכן גם לדעת התוספות חלה כאן שמיטת כספים כי שכר השכיר נזקף במלווה.

העולה לענייננו הוא שמצד כללי שמיטת כספים, היה צריך להיות הדין שכל המשכורות שהיו אמורות להיות משולמות בשנת השביעית, מוגדרות כמלווה ושביעית משמטתן.

ג. חיוב נשים בשמיטת קרקעות וכספים

אלא שיש לרדוף האם כאשר הנושה, בעלי החוב, הוא אישה, כמו במקרה שלפנינו האם גם עליה נאמר האיסור של 'לא יגוש' ומצוות העשה 'שמוט כל בעל משה ירו' שנאמרו בשמיטת כספים, אף על פי שלכאורה הן מצוות שהזמן גרמן שחלות רק בשביעית.

בספר החינוך פסק הן לגבי שמיטת קרקעות (מצוה פד) והן לגבי שמיטת כספים (מצוה תעה, תעז) שנוהגת מצות עשה שלהן בין בזכרים ובין בנקבות.

ידועה מחלוקת המהרי"ט (חלק א סימן מב-מג) והבית יוסף אם שמיטת קרקעות היא 'אפקעתא דמלכא', דהיינו שההפקר חל מעצם הגעת שנת השמיטה, או שזו מצוה המוטלת על כל אדם ואדם להפקיר את שדהו, והוא זה שפועל את ההפקר. וכתב המנחת חינוך (מצוה פד) נפקא מינה ביניהם, בשדה ששייכת בירושה או במתנה לחרש שוטה וקטן, שאם השמיטה היא אפקעתא דמלכא, היא כמובן חלה גם על שדות החרשים והשוטים והקטנים, אך אם אנו נצרכים להפקרת השדה בפועל בידי הבעלים המחויב במצות שמיטת קרקעות, יוצא שפירות השדה של חרש שוטה וקטן אינם הפקר בשביעית כל עיקר, אסור לאחריים לקחת אותם וממילא הם גם חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות כמו פירות שאר השנים.

במנחת חינוך (מצוה פד) כתב שלכאורה מכך שנקט החינוך ששמיטת קרקעות נוהגת גם בנקבות, אפשר להוכיח שהשמיטה היא אפקעתא דמלכא, כי אם היה זה חיוב המוטל על האדם, הרי קיימא לן לגבי כל שאר המצוות שמצוות התלויות בזמן שנשים פטורות מהן. וכתב לדחות שקדושת הפירות שגדלו בשביעית אינה מתבטלת ונוהגת לעולם, ואם כן אין זו מצות עשה שהזמן גרמא. ראו מה שהאריך בזה בדברי הראשונים בהגדרת מצות עשה שהזמן גרמא.

תהיה איך שתהיה ההגדרה לגבי מצות שמיטת קרקעות, לכאורה נוכל לומר כך גם לגבי שמיטת כספים שהנשים חייבות בה, או שגם שמיטת החובות היא אפקעתא דמלכא, או שהשמיטה זו אינה נחשבת למצוה שהזמן גרמא, שהרי גם החוב אסור בגביה לעולם.

אך יתר על כן מצאנו בשו"ת כתב סופר (אורח חיים סימן נו) שדן האם נשים שייכות במצות תוספת שבת או תוספת יום טוב. הוא מחלק בין תוספת שבת ויום טוב לבין תוספת יום הכיפורים שלגביה ישנה גזרת הכתוב מיוחדת שלמדו בגמרא (סוכה כח:>) מהכתוב 'האזרח' (ויקרא כג מב), ומכח חילוק זה תמה על דברי הפרי מגדים (סימן תרח משב"ז אות א) שרצה ללמוד מכך שנשים

ועולה מכך שלא זו בלבד ששמיטת כספים נוהגת גם בנשים, אלא מצוה גדולה על כל יהודי ויהודייה אפילו בחוץ לארץ לדאוג שיהיה להם פרוזבול להיות לזכר למצות שמיטת כספים על פי תקנת הלל עד שנוכה בעז"ה לקיים את כל מצוות שמיטין ויובלות לעתיד לבא.

ה. אם הבעל היה עושה פרוזבול

במקרה שבו האשה לא עשתה פרוזבול אך הבעל כן עשה פרוזבול, יש לדרון, אחרי שהבהרנו שגם אשה מצווה בשמיטת כספים, האם גם במקרה כזה תשמט השביעית את חובו של המעביד לאשה.

מצד אחד, אף שתקנו חז"ל מעשי ידי אשה לבעלה, לכאורה אין זה עניין לחובו של המעביד. המעביד חייב לשלם לעובדיו ובכללם לאשה זו, ובינה לבין בעלה הוא שתקנו חז"ל שעליה למסור את מעשי ידיה לבעלה. מאחר שהיא לא עשתה פרוזבול, נמצא שאינה יכולה לגבות את החוב מהמעסיק ולכן אין לה את הכסף ואינה יכולה להעבירו לבעלה.

ומאידך גיסא יש לדרון שאולי אחרי תקנת מעשי ידי אשה לבעלה, נמצא שמראש חובו של המעסיק בגין עבודת האשה הוא חוב לבעל, ולכן במקרה שהבעל כן עשה פרוזבול על חובותיו, אף שהאשה לא עשתה פרוזבול, מכל מקום המעסיק לא יוכל להישמט מלשלם לבעל על עבודת אשתו.

בחקירה זו כבר עמד רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד (קובץ שיעורים כתובות אות רטז) והביא ראייה מדברי הגמרא בבבא מציעא (יב:) לגבי מציאת האשה שהבעל 'מינה דידה קא זכי', ומבואר בתוספות (שם סו: ד"ה מציאתה) שלמציאתה ולמעשה ידיה יש דין אחד, נמצא אם כן מבואר שהאשה זוכה מבעל הבית והבעל זוכה ממנה, ולא ישירות מהמעסיק.

כיוצא בזה מצאנו בחלקת מחוקק (אבן העזר סימן צ סוף סק"ח) ששכר פעולה שלא גבתה האשה מחיים, נחשב 'ראוי' לגבי ירושה ואין הבעל יורש זאת. מדבריו נראה שאף הוא למד שהשכר לא נעשה חיוב מהמעסיק לבעל, אלא הוא חיוב לעובדת ורק אחרי שזכתה היא, זוכה הבעל בדמים מאחר שמעשי ידיה שלו.

ומאידך, דעת רבי עקיבא איגר (כתובות נט.) מבוארת שמעשי ידי האשה עצמם שייכים לבעל, ולכן אינה יכולה להקדיש את ידיה שאינה ברשותה, ומכאן שכשהיא עובדת אצל אדם אחר, חוב השכר של המעביד על עבודתה, הוא חוב לבעל.

בחזון איש הסתפק (אהע"ז סימן עא סוס"ק כג) לגבי אשה שעשתה מלאכה על דעת לגזול את המלאכה לעצמה, האם המלאכה נשארת שייכת לבעלה מצד שיעבוד גופה, או שדעתה לגזול את גופה לעשות מלאכות לעצמה, הוא כדין גזילת מטלטלים שאין על הגזול חיוב להשיב את פירות המטלטלים, ואם כן גם כאן לא יהיה לאשה שגזלה את גופה חיוב להשיב את פירות מלאכתה, ומתוך דברי החזון איש מבואר שדעתו כרעק"א שעצם גוף האישה משועבד לבעלה.

נראה שמחלוקת זו דומה בשורשה וביסודה למחלוקת אחרת שנחלקו הפוסקים, האם יכולה האשה שיצרה במעשי ידיה חפצים, לבכר להשאיר אותם ברשותה ולשלם תמורתם לבעל מעות. לדעת המהרי"ט (חלק א סימן ה) יכולה לסלקו במעות, אך האבני מילואים (סימן פ סק"א) חולק וסובר שברגע שיצרה אותם, נעשו מעשי ידיה של בעלה וזכה בהם ושוב אינה יכולה לסלקו במעות אם אין רצונו בכך. אמנם גם האבני מילואים מסביר את עמדתו בכך שהבעל יכול לטעון 'לדידי שוו מעשי ידיה אלפי זוזי' ולכן אינה יכולה לסלקו

חייבות בתוספת יום הכיפורים, שחייבות גם בתוספת שבת.

הכתב סופר מייסד שהפטור של נשים במצוות עשה שהזמן גרמן, אינו שלילה שלהן מיסוד מצוות אלו אלא מן החיוב לעשותן, ולכן אין הפטור מסלק אותן אלא מחיוב עשייה של המצוות הללו, ב'קום ועשה'. לאור הגדרה זו, יוצא שבאיסורי עשה, שהמצוה אינה מחייבת את האשה לקום ולעשות מעשה אלא להימנע מעשיית מעשה, לא נאמר הפטור של נשים ממצוות עשה שהזמן גרמן, ולכן באיסורי עשה שהזמן גרמן נשים מחויבות כאנשים. בנידון זו דנו גם הפרי מגדים בפתחה לאורה חיים (ח"ב ס"ק יד) ובמנחת חינוך (מצוה ט ס"ק א).

הכתב סופר מטעים זאת בסברה, לאור הסברו של ה'כל בו' בטעם פטור נשים ממצוות עשה שהזמן גרמן, שהוא לפי שמוטלים עליהן כל עסקי הבית ולכן הקילה התורה עליהן ולא חייבתן במצוות שהזמן גרמן, וטעם זה שייך בחיובי עשייה ולא בחיובי הימנעות מעשייה. [במאמר המוסגר מטעים הכתב סופר לפי דברי הכל בו את הדרשה על (שמות יט ג) 'כה תאמר לבית יעקב', שהאמירה לנשים היא אמירה רכה, דהיינו חיוב פחות מזה של האנשים, לפי שהן 'בית יעקב' שכל עסק הבית תלוי בהן, וזהו שקרא רבי יוסי (שבת קיח:) לאשתו ביתו].

מאחר שמצוות שמיטת כספים עיקרה מצוות שב ואל תעשה, שעליו להימנע מלנשות בבעל חובו ולגבות ממנו את החוב, מובן היטב מדוע נוהגת מצוות שמיטת כספים גם בנשים.

ד. חובה לעשות פרוזבול

במסגרת הדין ולאור מה שהתברר במהלכו שבעלה של העובדת לא עשה פרוזבול במחשבה שגויה שמאחר ואף אחד אינו חייב לו כלום, אין הוא זקוק לפרוזבול. חשוב להבהיר שמצאנו באחרונים שכתבו שאפילו בחוץ לארץ במקומות שלא נהגו במצוות שמיטת כספים, עכ"פ ראוי להחמיר לעשות פרוזבול שגם הוא קיום המצוה וחובה חשובה, ואינו רק אמצעי להיפטור מהשלכותיה של שמיטת כספים, אלא גם קיום וזיכרון למצוה זו גופה, וכפי שנבאר:

התומים (סימן סז סק"א) כתב שאפילו לשיטת הסמ"ג שאין שמיטת כספים נוהגת אפילו מדרבנן בזמן הזה, יש לנו להזהר שלא לשים אחרי הדלת המצוה החביבה מאד גם בזמן הזה, וכמו שאמר הנביא (ירמיה לא כ) 'הציבה לך ציונים', וכאשר הגיענו ה' ברוב רחמיו לזמן הזה באחרית שנת השביעית שנת שבתון לה' ואחת היא שעמדה לנו מכל המצוות התלויות בארץ להשמיט כספים בכל מקום ובכל זמן ולבל תשכח זכר מצוה זו מקרב ישראל, חובה עלינו לעשות זכר למצוה זו על כל פנים בכתיבת הפרוזבול על פי תקנת הלל הזקן להיות לזכרון עולם עדי כי נזכה אם ירצה ה' לקיים כל מצוות שמיטין ויובלות כימי עולם וכשנים קדמוניות. וכל שכן שהסכמת רוב הראשונים שיש שמיטת כספים אפילו בחוץ לארץ ובזמן הזה עכ"פ מדרבנן, ולהרמב"ן שמיטת כספים אפילו בזמן הזה בכל מקום מדאורייתא.

על כך כתב רבי בצלאל הכהן מוילנה בשו"ת ראשית ביכורים (חלק ב סימן א) באמת הדברים האלו היוצאים מפי קדוש הגאון התומים זצ"ל הוא חובה כמעט על כל אחד ואחד, כי אין לך אדם שאין לו שום חוב בעל פה על איזה אדם בעולם, וגם הנשים אף שיש להסתפק קצת בהן אם הן חייבות בעשה של 'שמוט' כשהלוה מחזיר מדרעתו, אבל מכל מקום ודאי חייבות על כל פנים בלא תעשה של 'לא יגוש' כשאין הלוה רוצה להחזיר. ואולי יש היקש בין שתי המצוות וכל שישנו ב'לא יגוש' ישנו גם ב'שמוט'.

לעבור על דיני שנת השמיטה, הנה כבר נתבאר לגבי שמיטת כספים (סימן סז סעיף לו) שניתן להחזיר חוב שעברה עליו שביעית בדרך זו:

החייב יבוא ויתן למלווה, ובמקרה שלפנינו לשכיר - היא העובדת, את מלוא שכרו. המלווה או העובדת תאמר לו: 'משמטת אני וכבר נפטרת מחוב זה' ואז ישוב הלווה או המעסיק ויאמר: אף על פי כן רצוני שתקבלי. ואז רשאית היא לקבל ממנו. והכל על מקומו יבא בשלום.

וזה דבר המשפט

• שביעית משמטת כל חוב של מלווה. לגבי חוב שאינו של מלווה יש מן הראשונים שסברו שאינו נשמט אך יש חולקים ולדעתם אם בא זמן הפירעון קודם ראש השנה של מוצאי שביעית, שביעית משמטתו, ורק אם עומד להיפרע בסתמא לאחר ראש השנה אינו משמט.

• ולכל הדעות אם זקפו חוב שאינו של מלווה, במלווה, הרי זה משמט. שכר שכיר במקום עבודה מסודר בזמן הזה שזמן פרעונו בתוך שביעית ולא שולם, נחשב כמי שזקפוהו במלווה ולכן שביעית משמטתו.

• גם חוב לנשים נשמט בשביעית ונהוג בהן לאו דלא יגוש' וגם העשה של שביעית אינו בכלל פטור נשים ממצוות עשה שהזמן גרמן.

• נחלקו רבותינו באשה שמעשי ידיה לבעלה מתקנת חכמים, אם מחמת תקנה זו המעביד חייב לבעל, או שנעשה חוב לה וממנה מוקנה לבעל מיד, או שאין זה חוב ומשועבד ליתן לה שכרה ככל פועל ורק כשתגבה מיד חייבת להעביר המעות לבעלה. ויש בזה נפקא מינה לשמיטת כספים ולכן ראוי לכתחילה שתעשה פרוזבול ואם לא עשתה הרי הדבר מוטל בספק.

• כשהמעביד מצד עצמו חפץ לשלם כבמקרה שלפנינו, יעשו כמבואר בגמרא שיתן לה והיא תאמר לו שפטור הוא מדין שמיטת כספים, והוא ישוב ויאמר לה שאף על פי כן ברצוני ליתן לה, ואז היא רשאית לקבל.

במעות, ומנימוק זה מבואר שגם האבני מילואים מסכים ביסוד הדין עם המהרי"ט שמעשי ידיה של האשה הם שלה, והבעל נוטל ממנה את הרמים בתקנת חכמים, ונמצא שגם הם סוברים שחובו של המעסיק הוא חוב כלפי האשה ולא כלפי הבעל. [וראה עוד בספר ראשי שערים כתובות סימן כח מהגרא"ז גרוביץ זצ"ל].

נמצא שהנידון שלפנינו, באם הבעל עשה פרוזבול והאשה לא עשתה פרוזבול, תלוי במחלוקת הפוסקים שלפי רוב הפוסקים שמנינו המשכורת שחייב המעסיק לשלם לאשה היא חוב כלפי האשה ולא כלפי הבעל, ומאחר שהאשה לא עשתה פרוזבול, חלה שמיטת כספים לגבי חוב שכר זה. ואילו לפי דברי רבי עקיבא איגר שהבעל הוא בעלים על מעשי ידי האשה עצמה, ונמצא שהמעסיק חייב את השכר לבעל, חוב זה לא נשמט כי הבעל עשה פרוזבול.

אלא שגם לפי דברי האחרונים שמעשי ידיה קנויים לה ורק ממנה נקנים לבעל, ייתכן שכשעושה מלאכה לאחרים ונתחייבו לה שכר, מיד מוקנה חוב השכר לבעלה, ולכן גם לפי דבריהם יש מקום לרון שהפרוזבול שעשה הבעל יועיל כדי שלא לשמוט את החוב בסוף שנת השמיטה.

מאחר שהדבר עומד כאמור בספק, לכן במקרה שיבואו להתיעץ לפני תום שנת השמיטה, ההוראה תהיה שלכתחילה ראוי שתעשה האשה פרוזבול בעצמה או על ידי שליח, ואם מסיבה כלשהי לא מתאפשר לה לעשות זאת, שתקנה את החוב באופן המועיל לבעלה עוד לפני סוף השמיטה ואז יועיל הפרוזבול של הבעל למנוע את השמטת החוב.

עוד ראוי להעיר על אשה המתאמצת במלאכות שאינם מלאכת נשים, שמלאכות כאלו אין האשה חייבת לעשותם לבעלה, ועשייתם על ידיה היא בבחינת 'דחקה עצמה', ולהלכה (אה"ע"ו ב"ש סימן פ"ס"ק ב) כהב"ח (שם ס"ק י) אין לבעלה חלק בתוספת השכר המתקבלת עבור מלאכה זו. כמו כן יש משפחות שחיות על דעת שיתוף ממון בין בני הוג, והדין הוא שעריכת פרוזבול על ידי שותף אחד, אינו מועיל לשותף האחר, ורק כשיש לשותף זכות לנהל את ממון שותפו שלא מדעתו, יכול הוא גם לערוך פרוזבול עבורו שלא מדעתו.

במקרה שלפנינו שלא מינתה שליח מראש ולא עשתה בעצמה פרוזבול וגם לא הקנתה לבעלה את חוב השכר, נמצא שגם אם הבעל היה עושה פרוזבול בעצמו, היה הדבר בספק אם רשאית היא לגבות את החוב מן המעביד. וכל שכן כאשר גם הבעל לא עשה פרוזבול.

ו. מאחר שהמעסיק רוצה לשלם יעשו כדין ויאמר לה 'אף על פי כן'

אמנם למעשה במקרה שלפנינו, מאחר שמצד דיני הממונות מעוניין המעסיק לשלם לעובדת את מלוא שכרה, ורק שלא רצה

מודעה רבה לאודייטא

הגנו ישמחוים לבשר על הופעת כרך נוסף בסדרת 'מכתלי בית הדין' ובו עשרות פסקי דין נבחרים מותר המהדר בדיני ממונות הלכה למעשה.

מוגשים משפה ברורה השווה לכל נפש.

זמן להשיג את סדרת 'מכתלי בית הדין' כרכים א' - ג'

בטל': 1800-22-55-66

